
Žuža MARINKOVIĆ

NAJMUČNIJE PUTOVANJE U NEIZVESNOST

Rodena je u Subotici 15. novembra 1921. godine, od oca Đena Beka i majke Jelisavete Bek, rođene Berger. Imala je sestru Lili, koja je umrla u Novom Sadu 2001. godine. Majka je umrla u Subotici, 1948. godine, a otac takođe u Subotici, 1973. godine. Sahranjeni su na subotičkom Jevrejskom groblju. Više od dvadeset članova njene porodice stradalo je u Holokaustu.

Posle završetka Drugog svetskog rata radila je u Subotici i Novom Sadu. U Beogradu živi od 1954. godine. Udovica je dipl. inženjera Miloša Marinkovića. Ima dve ćerke, Nadu i Rajku.

U Suboticu su 12. aprila 1941. godine umarširali „honvedi“. Osim nekoliko pucnjeva sa kojima su ih dočekali „četnici“, nije bilo nikakve borbe. Mi smo tada stanovali u ulici Laze Mamužića 21. U toj je ulici naša kuća bila jedina jevrejska – komšije su nam većinom bili Bunjevci sa kojima smo živeli u vrlo dobrim odnosima, osim jedne mađarske kuće čiji su stanovnici prvi dan nakon „oslobodenja“ istakli mađarsku zastavu i sa velikom pompom i srdačnošću dočekali „honvede“. Prvo im je bilo da prokažu našu kuću kao „sumnjivu“, jer tu stanuju Jevreji i možda kriju „četnike“. Vojnici su izvršili premetačinu od podruma do tavana sa isukanim bajonetima, terajući mene kao najsumnjiviju da im pokažem svaki ćošak. Otac mi je uhapšen kao talac, ali je ubrzo pušten.

Potom se razboleo od tuberkuloze. Ležao je kod kuće sa otvorenom kavernom, jer mu vojne vlasti nisu dale dozvolu da otputuje u Mađarsku (Budakeri), gde je jedino bilo moguće lečenje (intervencija), pošto smo već bili odsečeni od Slovenije i Srbije... Mađari su doneli zakon o Jevrejima po kojem smo imali, za vreme trajanja vojne uprave, ograničeno kretanje, ali smo još živeli u svojim stanovima. Tako je bilo sve do 5. aprila 1944. godine kada smo dobili naređenja da u roku od 24 sata sa najnužnijim stvarima napustimo stan i uselimo se u već osnovani geto. Otac mi je već tada bio na prisilnom radu kao poslednja generacija (rođen je 1896. godine). Sestra Lili bila je deportovana u logor Kištarča (Kistárca), u blizini Budimpešte.

Septembra 1941. godine, sestra Lili je, sa nepunih 16 godina, uhapšena i, posle užasnih mučenja u takozvanoj Žutoj kući izvedena pred mađarski Preki vojni sud. Tada je, 18. novembra 1941. godine, osuđeno na smrt vešanjem 15 naprednih ljudi, od kojih je bilo 9 Jevreja, a među njima i lekar dr Adolf Singer.

Lili je osuđena u martu 1942, kao maloletnica, na 14 meseci zatvora. Ja sam takođe saslušavana i maltretirana kao saučesnik u sabotaži paljenja žita.

U proleće 1944. godine, kada je nemačka vojska zauzela Mađarsku, u Subotici je osnovan geto. Otac je i pored slabog zdravlja, odveden na prisilni rad. Lili je ponovo uhapšena i odvedena u logor u mestu Kištarča. Majka i ja smo morale da napustimo našu kuću; sa najneophodnijim stvarima preseljene smo u geto koji se nalazio u kućama pored železničke stanice. Stanari su iz tih kuća bili privremeno iseljeni, a mi smo tu dobile naš smeštaj: mama i ja dobile smo jednu malu sobu. U istoj kući drugu sobu dobila je porodica Bek: otac, majka i tri ćerke: Ani (sada udova Kožar, živi u Ljubljani), njena sestra Klara (sada u Jerusalemu) i najmlađa (stara 12 godina, ugušena u gasnoj komori u Birkenauu sa majkom). U trećoj sobi bila je porodica Vig. U našem susedstvu, u jednu vešernicu (2 x 2), useljena je moja stara profesorka nemačkog jezika sa ćerkom.

Ostalo mi je u sećanju da je ona, na kazan za iskuvavanje veša, stavila dasku na koju je naređala svoje knjige koje je kao jedino blago ponela sa sobom u geto: klasike Getea, Lesinga, Hajnea, Šekspira u nemačkom prevodu.

Geto je bio pod mađarskom stražom. Imali smo ograničenu slobodu kretanja. Obeleženi žutim zvezdama, mi mladi smo odlazili na rad: šile smo vojne uniforme deset sati dnevno. U nabavku namirnica smeli

smo da izademo posle zatvaranja tržnice kada takoreći više ništa nismo ni mogli da nademo. Svi smo imali po neke prijatelje koji su uspevali da nam prokrijumčare nešto od hrane. Vodovod nije postojao, pa smo po vodu išle na bunar gde su nam naši prijatelji hrišćani ostavljali hranu.

Takav naš život u getu kratko je trajao. U zoru 25. maja pojavili su se mađarski žandari i naredili da u roku od jednog sata spremimo svoje stvari, i to samo ono što možemo poneti sa sobom. Na subotičkoj ranžirnoj stanici, posle pregleda da nismo sakrili neku dragocenost, uterali su nas u stočne vagone.

ŽUŽA (levo) sa sestrom LILI u Subotici 1943. godine

Posle kratkog vremena deportovane smo u Bačalmaš (Bácsalmás), u sabirni logor. Iz ovog logora sećam se: moja prijateljica Lili Šrajer imala je sinčića od šest meseci. Prilikom deportovanja iz geta, ostavila je svoje detence kod jedne mađarske porodice da bi ga spasila. Medutim, neko je prijavio ovu porodicu da imaju jevrejsko dete, pa je dete „uhapšeno“ i doneto majci u logor. Mađarski žandari su to uradili. I majka i dete stradali su u gasnim komorama Aušvica.

SS-ovci su nas preuzeli i, po najvećoj vrućini, bez vode – nešto hrane smo imali – starice, starci, žene, deca, bolesnici, priklješteni, ni mesta za sedenje nismo imali, povelili nas na put u neizvesnost. To putovanje je bilo nešto najmučnije što se ni zamisliti ne može. Moja majka je gubila svest, a ja nisam imala mogućnosti ni da je položim na pod ili da joj dam kap vode.

Posle šest dana putovanja, stigli smo na železničku stanicu Aušvic. Dočekao nas je natpis „Arbeit macht frei“. Otvorila su se vrata vagona,

ono malo stvari koje smo imali morali smo ostaviti i prva selekcija je počela. Muškarci na jednu stranu, starice i deca na drugu, a mi na treću. SS-ovci su nas gonili sa psima: „Los, los!“

Stigle smo u Birkenau. Videle smo žene, ošišane i u ritama, žice, žice. Postrojene, uterali su nas u predsoblje velikog kupatila. Skinute smo do gola, sve stvari su nam oduzeli, šišali su nas i gore i dole, pa pod tuš. Potekla je voda. Dobile smo po jednu „haljinu“ – krpu i crvenu krpu po ledima. Nisu nas tetovirali jer za to nisu imali vremena. Pristizale su kompozicije sa stotinama hiljada Jevreja iz Mađarske. Gas, komore i krematorijumi radili su dan i noć.

Uterali su nas u drvene barake. Nije bilo mesta ni za ležanje po podu. Sedele smo zbijene jedna uz drugu, prokišnjavalo je. Majka mi je ponovo dobila napad, a ja nisam mogla da je položim da legne jer mesta nije bilo. Svakog jutra i predveče satima smo stajale na „cel apelu“. Prebrojavali su nas. Sklanjala sam majku kada je padala; jer, čim bi primetili da neko ne stoji mirno, pokupili bi ga i slali u „nepoznato“. Nikad više nismo sreli nikog od njih. Posle nekoliko nedelja (nismo imale pojam o vremenu, samo smo po izlasku i zalasku sunca znale da je još jedan dan prošao), jedne večeri, pojavio se dr Mengele. Vršio je odabir devojaka za rad. Stajale smo po pet u redu; ja sam bila prva koju je odabrao. Bila sam još prilično jaka. Majka je stala pred njega: „I ja hoću da idem!“ Okretao ju je, odmeravao, bile smo potpuno nage, mahnuo je rukom i tako smo ostale zajedno. Videvši to, devojka koja je stajala pored mene s majkom, pokušala je da učini isto, ali joj nije uspelo. Vratila se u svoj red; na žalost, nikada ih više nismo videle.

Odvedene smo u kupatilo. Iz cevi nije potekao gas, već voda. Dobile smo neke platnene haljine sa zvezdom napred i natrag, cipele sa drvenim donom od nekog platna i, tako opremljene, čekale jutro kada smo sa železničke stanice Aušvic, u običnim vagonima, krenule na put. U gradu Breslau (sada Vroclav) menjali smo stanicu. Prolazili smo kroz grad gde su nas pljuvali i vikali za nama: „Jude, Jude!“

Stigle smo na naše odredište: Paršnic (Parschnitz) u Sudetima, nedaleko od grada Trutno. Logor je bio pod komandom koncentracionog logora Gros Rozen. Dobila sam zarobljenički broj 28911.

SS-ovka (Lagerfuhrerin, logorski narednik) me je odabrala za rad u kuhinji. Kao pomoćno osoblje nosile smo ugalj, krompir u džakovima, repu, ribale kazane, itd. Kuvarice su bile Poljakinje, one su i delile hranu. Svakog dana u zoru, prve smo ustajale, ložile kazane i spremale „kafu“ za naše drugarice koje su odlazile na rad u tkačnicu (Weberei)

gde su, pored mašina, radile na tkanju materijala od veštačkog vlakna i starih krpa. Poslepodne smo ih dočekivale sa večerom. Majka je takode odlazila na rad. Moja velika prednost bila je što je majka mogla da prima i moje sledovanje na šalteru, a ja sam u kuhinji mogla da pojedem po koji krompir više ili koju ukradenu repu.

*ŽUŽA MARINKOVIĆ na Bledu,
1946. godine*

već se čula i pucjava. Nemci su bežali prema zapadu da ne bi pali u ruke Rusima. Kada smo se 8. maja probudile, kapija je bila otvorena, stražari su napustili logor, a mi smo ostale same, u iščekivanju. Posle podne su se pojavili tenkovi i uz njih borci Crvene armije, umorni, prašnjavi, iz borbe. Prvog sovjetskog oficira smo na rukama unele u logor. On, onako promukao i umoran, kad smo ga stavile na sto, rekao nam je: „Rat je završen, vi ste slobodne“. Ljubile smo mu one prašnjave čizme, radosti i veselju nije bilo kraja.

Ali, moja majka, koja se do tada držala veoma dobro – čak je i hrabrila nas mlade – potpuno se izgubila. Nije znala za sebe. Ponovo nas je spasila lekarka. Sipala joj je u šaku broma, smestila je na krevet u revii-

SS-ovka (Aufseherin, nadzornica) u kuhinji bila je žena-zver. Zlostavljala nas je na sve moguće načine. Tako je jednoga dana, u rano proleće 1945. godine, i mene odredila da idem sa njom po sledovanje mesa. Konjsko meso smo dobijale jednom mesečno. Tamo sam imala mogućnost da se nadem sa nekim logorašima. U kratkom razgovoru sa jednim od njih saznala sam da se kraj rata približava. SS-ovka je to primetila, išamarala me i kaznila tako da sam morala da napustim rad u kuhinji i krenem na kopanje rovova. Majku sam uspela da smestim u revir, zahvaljujući lekarici Francuskinji, koja je bila divan čovek.

Do poslednjeg dana, to jest 7. marta 1945. godine, svakoga dana išla sam na kopanje rovova, iako su se približavale sovjetske jedinice, a

ru, a ja sam se sklopčala pored njenih nogu i tako se spasila i eventualnih silovanja, čega je bilo.

Bez ikakve organizacije, onako kao bez glave, krenula sam s majkom kući. Vozile smo se nekada vojnim kamionima, nekada smo uspevale da se domognemo neke kompozicije, penjale se na otvorene vagonne, doživljavale štošta na putu. Ali, želele smo kući po svaku cenu, jer smo saznale da je naša Subotica oslobođena još 20. oktobra 1944. Tako smo, posle možda nedelju dana užasnog putovanja stigle u Budimpeštu, gde je već bilo organizovano prihvatilište za povratnike.

Posle dezinfekcije i malo hrane, trebalo je da dobijemo nekakve papire, ali smo čule da se moj otac i sestra već odavno nalaze u Subotici. Ne čekajući, sele smo na prvi voz koji je prevezio ratne zarobljenike i stigle u Suboticu. Mi smo jedna od malobrojnih porodica koja se vratila – sva četiri člana. Kad smo se majka i ja vratile u Suboticu maja 1945. godine, čule smo od suseda da su istog dana kada smo mi iseljene, u geto došli kamioni i natovarili i odneli sve naše stvari. Zatekle smo praznu kuću.